

Published on www.bilvavi.net

[Home](#) > בלבבי-ב 016 יראה

בלבבי-ב 016 יראה

יראת ה' ואהבתו

נתבאר עד כה, שבאופן כללי ישנם ארבעה שלבים: א. זכירה שיש בורא עולם. ב. הכרה בחוש שהקב"ה ניצב ליד האדם. ג. אמונה בהשגחה פרטית. ד. תפילה על כל פרט ופרט ממהלך החיים.

התפילה גם היא בנויה על היסוד שאדם צריך לחוש את בורא-עולם קרוב אליו. אמנם בדבר זה סדר העבודה אינו מוחלט והוא משתנה מאדם לאדם: יש שצריכים לזכור קודם שיש בורא עולם ויש השגחה פרטית, להתפלל לבורא עולם, ומכאן זה יקל עליהם לחוש שהקב"ה נמצא לידם, וישנם כאלו שאצלם הסדר הפוך.

השלב הבא של העבודה הוא ענין האהבה והיראה, וגם כאן, בסדר הקדמת הדברים - אהבה או יראה - מצינו באופן כללי שתי דרכים שדרכו בהן רבותינו ז"ל.

נאמר בפסוק: "סור מרע ועשה טוב" (תהלים לד, טו). הרי שהקדים הפסוק את ה"סור מרע" ל"ועשה טוב", ובפשטות האופן לסור מרע הוא ע"י יראה, ואילו עשיית טוב נובעת מאהבה, כמש"כ הרמב"ן בפירושו עה"ת (שמות כ, ז): "כי מדת זכור רמזו במצות עשה, והוא היוצא ממידת האהבה והוא למדת הרחמים, כי העושה מצות אדוני אהוב לו ואדוני מרחם עליו, ומידת שמור במצות לא תעשה, והוא למידת הדין ויוצא ממידת היראה, כי הנשמר מעשות דבר הרע בעיני אדוני ירא אותו".

אם כן, הפסוק מקדים את היראה לאהבה, ולכן הדרך שדרכו בה חלק מגדולי הדורות היא שעבודת האדם להקדים את היראה לאהבה.

כנגד זה ידוע הפשט של הבעש"ט בפסוק "סור מרע ועשה טוב" - כיצד תסור מהרע? - ע"י עשיית טוב! העצה לסור מרע היא ע"י "ועשה טוב", כלומר, ניתן להגיע ליראה ע"י האהבה.

אלו הן שתי הדרכים שמצינו.

את דברינו כאן נפתח בענין היראה, אך נדגיש כי סדר אמירת הדברים אינו מלמד בהכרח שכך צריך להיות סדר עבודת האדם. כל אחד ואחד ישמע את מכלול הדברים, ויראה להיכן נפשו יותר שייכת ומתחברת - האם לדרך הקדמת היראה לאהבה או שמא לדרך ההפוכה, להקדים האהבה ליראה - ועפ"י זינהג.

ובאמת, עבודה זו "להרגיש" את הנפש ולראות לאיזה כיוון היא נוטה אינה פשוטה כלל וכלל! צריך כל אחד להתפלל ולהתחנן לפני הקב"ה שינחהו בדרך אמת, ויתן לו דעת לעשות לא את מה **שקל ונוח** לו, אלא את מה **שמתאים** לו באמת.

חמש מדרגות ביראה

באופן כללי ישנן חמש מדרגות ביראה, וכולן מבוארות בספר 'מסילת ישרים'.

את שלושת המדרגות הראשונות - "יראת-העונש", "יראת הכבוד" ו"יראת השלמות" - קבע רבינו הרמח"ל כבר בתחילת

עבודת האדם, והן מבוארות בדבריו בפרק העוסק ב"זהירות" [כסדר הברייתא של רבי פנחס בן יאיר], ואת שתי המדרגות הנוספות קבע בפרק אחד לפני אחרון, במדרגה אחת לפני אחרונה, והן: "יראת החטא" ו"יראת הרוממות".

היראה הפשוטה והידועה [לא שהיא קנויה אצל כולם, אלא שהיא ידועה לכולם], זו "יראת העונש" - הן עונש בעולם הזה והן עונש בעולם הבא. כלומר, יראת העונש עצמה מתחלקת לשני חלקים: ישנה יראה שאדם מפחד שהקב"ה יעניש אותו כאן בעולם הזה, כדוגמת היסורים שישנם, וישנה יראה שאדם מפחד שלאחר מותו ייענש בעונשים איומים כ"גהינום", "כף הקלע" וכו', וישנה נצרכים לנפש וזה בלא זה אי אפשר, כי צריך יראה בלבוש של גוף - יראת יסורי העוה"ז, וצריך יראה בלא לבושי הגוף - יראת יסורי העולם העליון.

זוהי המדרגה הראשונה ביראה, שעליה כתב ה'מסילת ישרים' ש"אין יראה זו ראויה אלא לעמי הארץ, ולנשים אשר דעתן קלה, אך אינה יראת החכמים ואנשי הדעת", וידועים דברי מרן הגר"ס זצ"ל שאמר שהלואי שכולנו נהיה בבחינת "קלי הדעת" שיראה זו קנויה אצלם!...

בהמשך נבאר מהו הקושי שמונע מהאדם את השגת מדרגה זו, ועכ"פ זוהי המדרגה הראשונה של היראה - יראת העונש.

המדרגה השניה היא "יראת הכבוד". כתב ה'מסילת ישרים', שהכח הפנימי של הנפש הדוחף אותה לכל המעשים הוא הכבוד! לולא הכבוד לא היה אדם מתאמץ להשיג דבר. הכח העיקרי שדוחף את האדם הוא הכבוד, ולא דוקא כבוד חיצוני - שאנשים יראו - אלא כבוד פנימי, שאדם אינו מוכן להרגיש בפנימיות הנפש שהוא שפל. פעמים דבר זה נמצא בהכרת האדם, ופעמים רק בתת ההכרה, אבל הנפש מהותה "כבוד", כמש"כ "למען יזמרך כבוד" (תהלים ל, יג).

ממילא - ממשיך המס"י ואומר - המדרגה השניה במידת היראה היא, "שיהיה האדם ירא תמיד ודואג פן ימצא בידו איזה שמץ חטא שיעכבהו מן השלימות אשר הוא חייב להשתדל בעבורו. ועל זה אמרו ז"ל (ב"ב עה) על דרך המשל, מלמד שכל אחד נכוח מחופתו של חברו".

זהו מאמר עמוק, אבל בנקודה הפשוטה ביותר, אדם אינו מוכן בשום פנים ואופן שבגן עדן הוא יהיה שפל ונבזה! ממילא, יראתו מפני החטא ומפני העדר עבודת ה' נובעת מהחשש כיצד תיראה קביעותו בעולם-הבא ביחס לצדיקים אחרים. זוהי המדרגה השניה.

המדרגה השלישית, שביארה המס"י בפרק העוסק בענייני "זהירות", היא "יראת השלמות". מדרגה זו נועדה לשלמי הדעת החפצים ב"שלמות האמיתית היא הדבקות בו יתברך שמו". השלמות היא קרבת ה', ו"עבירה" היא מלשון "מעבר לנהר" - מעבירה את האדם מדעת קונו לצד השני. ממילא צריך אדם לחשוש מהחטא, כי ע"י החטא נוצרת ח"ו מחיצה המפרדת בינו לבין קונו.

אם כן, לסיכום, ג' המדרגות הראשונות ביראה הן: א. פחד מפני העונש - הן בעלמא הדין והן בעלמא דאתי. ב. פחד שמא לא ישיג את כבודו הראוי לו בגן עדן. ג. פחד הנפש מהעדר הדבקות בבורא.

כל שלושת המדרגות הללו מוגדרות בדברי המס"י כ"עבודה לגרמיה" - עבודה למען עצמו, כיון שהפחד אינו מחמת הקב"ה, מחמת דאגה לכבוד הבורא, או כדי לעשות נחת רוח ליוצרו, אלא שהאדם מוצא את עצמו נחסר - ע"י יסורים, חוסר כבוד, או העדר קרבת ה' - אבל המכנה המשותף לכל המדרגות הללו הוא שאדם רואה את עצמו במרכז.

למעלה משלושת מדרגות אלו ישנן עוד שתי מדרגות עליונות: יראת הרוממות ויראת החטא.

יראת הרוממות, כפי שביארה המס"י, פירושה שאדם מכיר בגדלותו ורוממותו יתברך, וחושש וירא בלבו שאינו נוהג כשורה לפניו. אמנם, חשש זה קיים אצלו רק בזמנים שהוא עוסק בעבודת ה', בעבודתו הרוחנית - לומד תורה או מקיים מצוות - אבל בזמנים שהוא עוסק ב"דברי הרשות", כגון ישן, אוכל וכו', הוא רגוע.

והמדרגה היותר עליונה היא "יראת החטא", שבכל עת ובכל שעה אדם חי וחש שהקב"ה ניצב לידו, ותמיד הוא מפחד שמא אינו מתנהג כראוי.

נמצא, אם כן שנקודת ההבדל בין יראת הרוממות ליראת חטא היא, שיראת הרוממות שייכת רק בשעת העיסוק בעבודת ה', ולא בזמנים אחרים, משום שרק בשעת העבודה אדם חושב על הקב"ה ואז הוא מרגיש שהקב"ה נמצא לידו, ממילא נקודה זו מולידה בו יראה, משא"כ בזמנים אחרים הוא אינו מחובר לבורא ולא חש שנמצא על ידו, וממילא גם אינו ירא ממנו.

לעומת זאת במדרגת יראת חטא, אדם מרגיש שבכל רגע הקב"ה נמצא על ידו, וממילא ירא ממנו גם אם אינו עסוק כעת בעבודתו ית'.

בעצם, יראת חטא זו נקודת ביניים בין יראת הרוממות לדבקות. דבקות היא המדרגה הקבועה שהאדם דבק בקב"ה בכל רגע ורגע, ודבקות כזו היא מולידה יראת חטא שלמה שבכל רגע ורגע הוא ירא שמא אינו נוהג כשורה לפני הקב"ה. ונמצא שכל זמן שאין לאדם דבקות גמורה - אף יראת חטאו איננה בשלמות, והבן.

לסיכום: שלושת המדרגות הראשונות ביראה הן שאדם מפחד על עצמו, ושתי המדרגות העליונות הן מחמת כבוד הבורא שהוא ירא מלבזות את שמו של בורא עולם, אלא שיראת הרוממות היא רק בשעת עבודת ה', ויראת חטא בכל שעה.

עתה נחזור ונבאר את מדרגות היראה בהרחבה.

הקושי בהשגת מדרגת יראת העונש

המדרגה התחתונה ביראה, שהיא יראת העונש, בפשטות קל להשיגה, וכמש"כ הרמח"ל בעצמו, אך בעומק פנימיותה רחוקה היא מלקנותה בקלות, ונבאר מדוע.

אדם מורכב מנשמה וגוף. הגוף שומע דברים של העולם הזה, רואה דברים של העולם הזה וכמו כן מרגיש דברים של העולם הזה. הנשמה היא חלק אלו-ק ממעל והיא רואה רוחניות, מרגישה רוחניות, מריחה רוחניות וכו'.

אם הגהינום היה בעולם הזה, הכח לחוש אותו היה ע"י כלי הגוף, וממילא הגוף היה מתיירא מעונשי הגהינום, כמו שהוא מתיירא מן האש שישנה בעולם הזה, אבל כיון שהגהינום שייך לעולם הרוחני, והוא לא נראה לעיניים ולא מורגש בחושים גשמיים, ממילא הכח שיכול לחוש אותו בקלות זו הנשמה, כיון שהנשמה חשה את הרוחניות והגוף חש את הגשמיות.

יראת העונש היא, אפוא, כח המגיע מחושי הנשמה, וכאן נעוץ שורש הבעיה: מי שהגיע כבר לנשמתו, בד"כ יכול כבר להשתמש ביראה יותר גבוהה, וכמו שסידר לנו רבינו הרמח"ל ששלמי הדעת, עיקר עבודתם היא עם יראה של ביקוש הקב"ה, ואם אין להם את קרבת ה' הם מרגישים חסרון.

אמנם, כל זמן שאדם נמצא עם גופו, ולא עם נשמתו, הכח היחיד עימו ניתן להשיג את יראת העונש הוא הכח השכלי, מה שמוגדר בספרים: כח הציור! ע"י שאדם מצייר לו בחוש את הרוחניות כמו גשמיות, הוא יכול להגיע למהלך של יראה.

שורש הבעיה היא, שבד"כ בדורנו המוחות חלשים, וכח הציור של רובא דרובא דאינשי חלש מאוד, ממילא העבודה להגיע ליראת העונש היא אחת העבודות הקשות ביותר שישנן אצל אנשים בני דורנו, אלו שלא זכו למח חזק ותקיף.

לכן, באופן כללי לגדולי רבותינו היו כמה וכמה דרכים בזה: חלק מהם פשוט הפסיקו לדבר על יראת העונש, מחמת ההכרה שקשה עד מאוד להשיג יראה זו בכלים שיש בידינו, וחלק מהם סברו שאדרבה, העיקר הוא יראת העונש, ואין לזוז ממנה, וכל זמן שאדם לא קנה את יראת העונש אל לו להמשיך הלאה בעבודתו.

בדילוג על מדרגת יראת העונש טמונה סכנה! כי באופן כזה אדם בעצם מתקדם הלאה, ועשוי להגיע לאהבת ה' ולקרבת ה' [פעמים רבות השגה דמיונית], והסכנה היא שעתה כשהוא במדרגה זו לא יהיה לו כח חזק שיוכל למונעו מלעבור עבירות! ונבאר את הדברים.

הן גילה לנו המס"י שביראה הפשוטה ישנן שלוש מדרגות: יראת העונש, יראת הכבוד ויראת השלמות של קרבת ה'. והנה הבה ונתבונן: מיהו זה הרוצה כבוד, ומיהו הרוצה ושואף לדבקות בקב"ה? הרצון להגיע לדבקות בקב"ה נובע מהנשמה, וכך גם הרצון והשאיפה לכבוד, שכן כח ה"כבוד" הוא מהות הנשמה, וכפי שהובא לעיל מהפסוק "למען יזמך כבוד", אלא שלפעמים כח זה מתלבש בגוף, ואז אדם שואף לכבוד של העולם הזה, אבל שורש כח זה הוא בנשמה המבקשת כבוד ה'.

לעומת זאת יראת העונש, זו השפה הפשוטה שגם גופו של אדם מבין! לא צריך להיות בעל מדרגה כדי לברוח מאש שורפת! מאש כולם בורחים! [חוץ משוטה, כמובן]. כבוד זו נקודה שמניעה את לב האדם [בגילוי] לא בכל רגע, לא בכל עת ולא בכל שעה, ותוקפה משתנה מאדם לאדם, אבל הפחד מפני אש הוא כח שיכול להניע כל אדם, בכל עת ובכל מצב - תמיד הוא יברח מפני האש!

ממילא, כשאדם נמצא בזמן של קטנות מוחין גמורה, הכח היחיד שיניע אותו מלעבור עבירה הוא יראת העונש, הפחד מדינה

של גהינום!

דבר זה ניתן לראות בחוש גם בענייני העולם הזה. לפעמים אדם עייף, מותש, ואין לו כח לעשות דבר. יאמרו לו שבאפשרותו להרויח כעת הרבה כסף - יאמר: "אין לי כח!" יאמרו לו שאם יעשה מעשה מסוים יכבדוהו כבוד רב - יאמר שוב שהוא עייף ואינו מסוגל כעת לעשותו. אך אם יאמרו לו שפרצה כאן שריפה ועליו להימלט ממנה - הוא לא יטען שהוא עייף ולא יתחמק בטענה שאין לו כח. הוא פשוט יקום ויברח!

מדוע?

כי בשעה שיש לאדם דעת, כשיש לו חיות, כח ביקוש הכבוד חי יותר, אבל בשעה שכוחות הגוף שולטים בו, הנקודה היחידה שיכולה להניע אותו לעשות מעשה או להימנע מעבירה הוא יראת העונש - לברוח מפני האש!

בזמן שאדם נמצא בברירות הדעת, ממילא יש לו שלמות של ביקוש הקב"ה מחמת הכבוד, אבל בזמני השפלות, הכח היחידי שיכול למנוע אותו מהתדרדרות הוא יראת העונש. לכן, אם אדם מדלג על שלב זה, הוא מאבד את כח השמירה מן החטא, וזוהי סכנה גדולה מאוד עבורו!

מנגד, אלו שהדגישו ביתר שאת את מידת יראת העונש, וזאת על מנת שלא תיווצר הסכנה האמורה, נוצרה אצלם נקודה הפוכה: כיון שקניין מעלת יראת העונש הוא מהדברים הקשים ביותר שישנם, הם עמלו תקופה ממושכת על ענין זה, ולא התקדמו הלאה. ישנם אנשים שעבדו על נקודה זו שנה, שנתיים, עשר, עשרים ואף שלושים שנה, וכל השנים נשאו אך ורק בדבר אחד: יראת העונש!

נמצא, אפוא, כי שתי הדרכים הללו בחזקת סכנה הן, וצריך לדעת איך יוצאים מהן בשלום.

אפשרויות העבודה על יראת העונש

קיימת תרופה מסויימת לנקודה זו, אך זו אינה תרופה מושלמת, והיא מיועדת רק למי ששכלו חלש ורפוי מאוד, ואין לו את כח הציור לעבוד על יראת העונש באופן הפשוט יותר, היינו קריאה ועיון בספרים "ראשית חכמה", מסכת גיהנום, מסכת חבוט-הקבר וכן יראה מיסורי העוה"ז. ננסה, אפוא, לבאר את עומק יראת העונש בצורה האמיתית, וכל אחד ישתדל לנסות לקחת מהדברים כמה שידו משגת.

ישנו ביטוי עמוק מאוד של מרן המשגיח רבי יחזקאל לוינשטיין זצ"ל, שכשיורדים לעומקו, מבינים איך ביראת העונש משיגים קרבת ה'.

שורש הבעיה של אלו שדרכו ביראת העונש בלבד היא, שלפעמים הם שוכחים לגמרי את הקב"ה ח"ו ודבקים כל הזמן בפחדים עצמיים מן העונש. עם זה הם מתחילים ועם זה ח"ו הם גם גומרים.

מרן המשגיח זצ"ל בא לבאר כיצד אדם צריך לעבוד את הקב"ה עם יראת-העונש, ולא את עצמו מחמת הפחד של העונש העצמי, ותורף דבריו כך הוא:

לפני שאדם מתחיל לעבוד על יראת העונש ולדעת שיש מושג הנקרא "גהינום", השאלה הראשונה שעליו לשאול את עצמו היא: מי ברא את הגהינום?! [התשובה ברורה כמובן, אך כפי שכבר הארכנו בפרקים קודמים, ההתבוננות צריכה להיות דוקא בצורה של שאלה ותשובה], ולענות את התשובה: הקב"ה - הוא זה שברא את הגהינום בבריאת העולם!

והוא ממשיך: מי שורף היום את האנשים בגיהנום? התשובה האמיתית והברורה היא, שזו אש של הקב"ה, של רצונו יתברך בכל רגע! זוהי ההסתכלות הבריאה על ענין הגהינום: לפני שהוא מתבונן בעונשים הנוראים עצמם, עליו להכיר בעובדה הפשוטה שגם בגהינום עצמו, מי שמעניש זה הבורא, כי אם הוא מתיירא מן הגהינום לבד, הריהו נפרד ח"ו מן הבורא.

הצורה האמיתית של יראת העונש, כפי שביארה המס"י, זו ההכרה שמי שיעניש אותי זה הקב"ה! לאחר מכן מבינים גם שצורת ההענשה, הכלי שעל ידו הקב"ה מעניש נקרא "גהינום" וכו', אבל הפחד הוא מכח זה שהקב"ה יעניש אותי, זוהי נקודת הפחד!

כלומר, הפחד מפני העונש אינו מצד זכירת העונש עצמו, אלא נובע מההכרה הפנימית במי שהזהיר על הדברים ובבוא העת יבוא לגבות את חובו! כשאדם זוכר נקודה זו, גם בשעת ההתבוננות ביראת העונש הוא לא נפרד מן הבורא.

אם כן, לפני נקודת הציור, כשאדם מתחיל לעבוד על יראת העונש הוא מתחיל לדבר עם בורא-עולם ואומר לו כנ"ל: רבונו של עולם, קראתי בדברי חז"ל שיש גהינום. מי ברא את הגהינום הזה? - אתה יתברך!! מי מחיה בכל רגע את הגהינום? אתה יתברך!! רבונו של עולם, אתה אמרת לי שאם ח"ו יהודי חוטא, אתה בכבודך ובעצמך תעניש אותו. אני מפחד שתעניש אותי". כך קנה לעצמו האדם את נקודת ההתחברות לבורא תוך כדי התבוננות בעונשיו.

בלי להשתמש בכח הציור, אם רוצה אדם לקנות את יראת העונש, ראשית עליו לקרוא במאמרי חז"ל שמדברים על כך. בנוסף לקריאה ועל גביה, יתפלל לקב"ה ויאמר לפניו: "רבונו של עולם, לשם מה בראת את הגהינום? כדי שאני אפחד! ממי אפחד - מהגהינום, או ממך? - ממך יתברך!! אבל, רבש"ע, אני לא מרגיש שאני מפחד. בשכל אני יודע שיש גהינום, אני יודע שמי שברא את הגהינום הוא אתה יתברך ואתה גם מעניש על ידו את החוטאים, אבל הרגשת הפחד מפני הגהינום חלשה אצלי! אנא ממך, עזור לי שאפחד מפניך שתענישני, בין בעלמא-הדין ובין בעלמא-דאתי", וכך הוא מאריך ומבקש מהקב"ה שיזכה לקנות את מידת היראה.

אמנם ישנה בזה נקודה עמוקה: כמה לפחד? אם אדם נמצא כבר במדרגה שהוא מפחד, הרי היא גופא רוצה הוא לקנות מדרגה נוספת במידת הפחד, כדי ששוב לא יפחד, וחוזר חלילה... כלומר, הוא מפחד, אך הוא מפחד גם מכך שהוא לא מפחד מספיק, ועליו לבקש מהקב"ה שהוא יפחד מספיק כך שלא יגיע לידי עבירה.

אם האדם לא מרגיש כל כך פחד מגהינום - וכך הוא בד"כ טבע האדם שחסרה לו תמימות זו - עליו לפנות לקב"ה ולבקש ממנו: "רבונו של עולם, אם אתה לא היית כותב בספרים שצריך לעבוד על יראת העונש לא הייתי עובד. למה בכל אופן אני עובד על כך? - כיון שאני יודע שזהו רצונך יתברך, וזו הדרך הנכונה. מבקש אני, אפוא, ממך שתעזור לי לקנות את יראת-העונש, שהרי זהו רצונך יתברך שאפחד מהעונשים שלך, וזה גופא גם כבודך ית' שמפחדים מפני העונשים שלך".

משל למה הדבר דומה? אב אומר לבנו: "אם לא תעשה מה שאומר לך - לא תסע לטיול", והבן עונה לו: "אז לא אסע! לא אכפת לי כלל!...", שמלבד הזלזול בעצם בחינה של הטיול - שהוא לא משנה לאב - מונח בדברי הבן זלזול בהתייחסות לצורת האזהרה.

כבודו יתברך הוא, שעצם מציאותו של גיהנום יהיה כלי להרתיע את האדם, תוך זכירה של מי שברא את הגהינום ומעניש אותו. כשאדם לא מרגיש יראה מן הגהינום, הוא צריך לבקש מהקב"ה שיעזור לו שיפחד מעונשו.

זוהי הנקודה הראשונה ביראה, הנקראת "יראת העונש". יעזור הקב"ה שנזכה כולנו לקנותה, ועליה לבנות את מידת אהבת ה', קרבת ה', ודבקות בו יתברך שמו.

- [\[בלבבי משכן אבנה - ח"ב 1\]](#)

Source: <http://bilvavi.net/shiur/יראה-016-בלבבי-ב>

Links

[1] <http://bilvavi.net/bilvavi.beis>